

Tämä on rinnakkaistallenne. Sen viitetiedot saattavat erota alkuperäisestä /

This is a self-archived version of the original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Version: publisher's version

Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä: /

To cite this article please use the original version:

Pulkka, Eeva-Kaisa 2022. Navettakätilö tarvitsee malttia. Maatilan Pellervo: Eläin nro 1, 24 - 26.

Suurin osa poikimavaikeuksista on lähtöisin vasikasta. Se on liian iso, väärässä asennossa, epämuodostunut tai tullijoita on useampi.

Navettakätilö tarvitsee malttia

Kohtu kierteellä, sorkat solmussa tai kohtu ulkona. Poikimisessa voi sattua kaikenlaista, mutta auttajan maltti ja avun pyytäminen ajoissa vievät kohti onnellista loppua.

TEKSTI EEVA-KAISA PULKKA
KUVAT JORMA HEIKKILÄ JA NOORA FORSBLÖM

Normaali poikiminen etenee koko ajan ilman kohtuuttomia kipuja, voimakasta levottomuutta tai kirkasta verenvuotoa. Nämä merkit, sekä poikimisen pysähtyminen pari tuntia nesteiden tulon jälkeen ja polttojen loppuminen, ovat syitä tarkistaa tilanne. Myös omaan karjasilmään pitää luottaa, jos tuntuu, ettei kaikki ole nyt kunnossa. Silloin eläinlääkärille soittamista ei pidä epäröidä.

Suurin osa poikimavaikeuksista on lähtöisin vasikasta. Se on liian iso, väärässä asennossa, epämuodostunut tai tullijoita on useampi. Vain 15 prosenttia ongelmista johuu lehmästä.

Synnytysteiden tutkiminen ennen soittoa auttaa eläinlääkäriä arvioimaan tilannetta jo puhelimessa. Tutkimista ei pidä arkaila, kokemattomankin tekemä tutkimus antaa enemmän tietoa kuin tutkimatta jättäminen.

Avustaessa puhtaus tärkeää

Synnytysavun myötä kohtuun pääsee aina bakteereja, ja tulehdus voi hidastaa palautumista. Apua annettaessa puhtaus on tärkeää taudinaiheuttajien määrän minimoimiseksi sekä lehmän että auttajan kannalta.

Lehmälle synnytysapua antavien naisten on hyvä huomioda, että sikiönesteen oksitosiini voi aiheuttaa supistuksia raskaana olevalle. Nesteissä ja sikiössä itsessään voi olla myös listeriaa, joka on hengenvaarallinen syntymättömälle lapselle. Hanskojen käyttö on näissä tapauksissa erityisen tärkeää.

Tutkiessa on tärkeä antaa itselleen aikaa selvittää, mitä käsi löytää. Usein sisään on mentävä kaksin käsin kainaloita myöten. Meneekö käsi sisään esteettä, tuntuuko kyynärvarren mitan päässä kanavaa kiinteä juoste, kiertyykö käsi vai tuleeko umpikuja? Tuntuuko sisällä nestepussi vai ovatko kalvot rikki ja tunnet vasikan ja sen asennon?

TEEMA
**Eläinterveys
& hyvinvointi**

Kohtuikiertymässä käsi alkaa kiertyä tai törmää esteeseen, tällöin lehmä on yleensä hyvin kipeä ja eläinlääkäri tarvitaan paikalle nopeasti. Kohtuikiertymä voi tulla jo ummessaoloaikana.

Tutki rauhassa

Vasikan asentoa tunnustellessa rauhallinen, järjestelmällinen eteneminen ja muutama muistisääntö auttavat paljon. Etujalassa nivelet kääntyvät samaan suuntaan eli u-kirjaimeksi ja takajalassa eri suuntiin eli s-kirjaimeksi. Kuljettamalla kättä kaulan tai takapuolen kautta jalasta toiseen selviää, kuuluvatko ne samalle vasikalle.

Vasikan asennon hahmottamista voi auttaa myös, jos katsoo samalla lähellä olevaa nautaa ja "tarkistaa" siitä, mitä kädellä tuntee.

Virheasennon voi korjata vasta, kun tietää, miten päin vasikka on.

Virheasennon voi korjata vasta, kun tietää, miten päin vasikka on. Jos vasikan asentoa ei saa selville tai korjattua puolessa tunnissa, on syytä soittaa eläinlääkäri. Hän voi hillitä polttoja lääkkeillä ja käyttää erilaisia apuvälineitä asennon korjaamisessa.

Lantio-ontelossa vasikan asentoa ei saa muutettua, vaan se on työnnettävä syvemmälle kohtuun polttojen välissä ja tämän voi joutua tekemään lukuisia kertoja. Kohdussa on työskenneltävä varovasti, jotta kohdun pinta ei vaurioidu. Se lisää työntöjä sekä kohdun ulostulon ja tulehduksen riskiä.

Avustaminen on helpompaa, jos lehmä seisoo. Makaava on hyvä kääntää vasemmalle kyljelleen, ja joskus makaavan lehmän kääntäminen voi auttaa myös vasikan kääntämisessä.

Vetämään harkiten

Ennen vasikan vetämistä on oltava varma, että jalat ovat saman vasikan, ja kokeiltava, että oma käsi sopii emän ristiluun ja vasikan väliin koko poikimisen ajan. Ellei käsi sovi, vasikka ei silloin sovi tulemaan ja tarvitaan leikkaus.

Liinat tai ketjut on laitettava aina vuohisen yläpuolelle. Alempaa vetäessä nivelpinnat voivat murtua, eikä niitä voi parantaa kipsaamalla toisin kuin pitkien putkiluiden murtumia. Vasikkaa vedetään alaviistoon lehmän työntäessä, ja polttojen välissä vasikka pidetään paikallaan.

Kahden, kolmen ihmisen vetoavun pitää riittää. Ellei voimakas vetoapu auta kymmenessä minuutissa, on syytä soittaa apua, sillä ennuste paranee, kun

▲ Jälkeiset irtoavat yleensä itsestään pian poikimisen jälkeen. Elleivät irtoa, niitä ei saa mennä irrottamaan. Lehmän vointia tulee tarkkailla ja soittaa eläinlääkäri, jos kiinni jääneet jälkeiset aiheuttavat kuumeisen tulehduksen.

► Rauhallinen ja osaava synnytysapu helpottaa poikimisen onnistumista.

Vaikean poikimisen jälkeen lehmälle on syytä antaa kipulääke ja toisesta poikimisesta alkaen kalsiumvalmiste.

eläinlääkäri hälytetään paikalle ajoissa. Jos esimerkiksi joudutaan keisarileikkaukseen, on ennuste sitä parempi, mitä vähemmän poikimisa-pua on ennen sitä annettu. Väsyneet lehmä ja auttajat heikentävät leikkauksen onnistumista.

Vaikean poikimisen jälkeen lehmälle on syytä antaa kipulääke ja toisesta poikimisesta alkaen kalsiumvalmiste. Lämmin vesi ja rehu turvan eteen heti poikimisen jälkeen alkavat täyttää pötsiä ja vasikalta jäänyttä tilaa vatsa-ontelossa.

Epätavallisten poikimisten yhteydessä tai jos poltot jatkuvat vasikan synnyttyä, on hyvä tarkistaa toisen vasikan mahdollisuus.

Unohda vasikan roikotus

Urakan päätteeksi ulos saatua vasikkaa ei pidä vanhan tavan mukaisesti roikottaa pää alaspäin. ►

Anna ja pyydä apua tarvittaessa

1 Tarkkailu ja puuttuminen ajoissa ovat tärkeimmät ohjeet hankalien poikimisten onnistuneeseen avustamiseen. Mitä pidemmälle ongelmat etenevät ennen eläinlääkärin apua, sitä suurempi urakka on niin lehmällä, hoitajilla kuin eläinlääkärilläkin.

2 Anna lehmälle kuitenkin rauhaa poikia ja tarkkaile etäältä, mielellään vaikka kameran kautta. Poikiminen voi hidastua suotta, jos hoitaja pyörii lähetyillä koko ajan. Hieholla avautuminen kestää pidempään kuin jo aiemmin poikineella lehmällä, joten hieho voi olla levottomampi.

3 Uskalla tutkia itse, jos poikiminen ei etene, pysähtyy tai muuten alit epäillä, ettei kaikki ole oikein. Pelkkä kokeilu kertoo jo sinulle itsellesi, mutta varsinkin puhelimen päässä olevalle eläinlääkärille paljon enemmän kuin vain ilmoitus poikimisongelmasta. Ota toinen avuksi pitämään puhelinta ja tutki eläinlääkärin ohjeiden mukaan. Muista käyttää reilusti liukastetta, jos synnytys-tiet tai vasikka on yhtään kuivan tuntuinen.

Poikimisavun antamiseen järjestetään koulutuksia. Esimerkiksi Savonia-ammattikorkeakoululla on poikimasimulaattori, jolla voi harjoitella virheasentojen tunnistamista ja korjaamista.

4 Pese lehmän peräpää ja omat kätesi huolellisesti kainaloita myöten ennen kuin sukellat synnytysteihin. Pesussa voi käyttää saippuaa tai esimerkiksi Betadinea. Kohtuun ei saisi päätyä mitään ylimääräistä likaa, sillä se aiheuttaa aina jonkinasteisen kohtutulehduksen. Käsi pesun vaihtoehto on käyttää pitkiä hanskoja. Tuntuma paranee, jos vetää lyhyet suojakäsineet pitkien siemenyhsanskojen päälle.

5 Soita herkästi eläinlääkärille. Hän kohtaa työssään pääsääntöisesti vain vaikeita poikimisia ja on siten tottunut hoitamaan niitä. Hänellä on käytettävissään lääkkeitä, joilla polttoja voidaan hillitä, jotta virheasennon korjaaminen on helpompaa. Eläinlääkäriltä saa myös hyviä neuvoja jo puhelimesta, eikä hänen välttämättä tarvitse tulla paikalle lainkaan.

6 Anna kalsiumvalmiste kaikille useammin kuin kaksi kertaa poikineille. Poikimahalvaus on helpompi hoitaa ennakoivasti kuin lehmän jo ollessa jalaton. Jalaton lehmä tarvitsee suonensisäisen kalsiumin, mitä pikemmin, sitä parempi on ennuste paranemiselle.

Syntyneen vasikan virkoamiselle on tärkeää, että emä pääsee nuolemaan sitä.

Roikottaessa suolipaketti painaa keuhkot lyttyyn ja ensimmäinen hengenveto on vielä raskaampi. Vasikka nostetaan rintansa päälle, pää koholle, ja liman voi ottaa suusta. Toisin kuin yleisesti ajatellaan, suusta tuleva lima tulee juoksutusmahasta, ei keuhkoista.

Jos vasikka ei virkoa heti, sitä voi elvyttää voimakkaalla hieronnalla, heittämällä kylmää vettä

korvien taakse niskaan tai kutittamalla sieraimia. Myös sierainten välistä puristelu, rintakehän painelu ja etujalkojen pumppaus voivat auttaa. Vasikan virkoamiselle on tärkeää, että emä nuolee sitä.

Jos käytössä on vasikkapumppu, on pumpaus tehtävä varovasti, jotta vasikan keuhkot eivät vaurioidu. Ilma menee keuhkoihin, kun vasikan kaulalla vasemmalla tuntuva ruokatorvi suljetaan kevyesti sormilla.

Vasikka pysyy hengissä kohdussa noin kahdeksan tuntia vesien menosta ja pitkittynyt poikiminen lisää vasikan kuoleman riskiä. Samean harmaan silmät kertovat, että vasikka on ollut kuolleena yli 12 tuntia. Kouristelevalla vasikalla on todennäköisesti aivovaurio ja sen ennuste on huono.

Syntynyt vasikka tarvitsee lämpöä, sillä kylmä heikentää imua, jolloin juonti vähenee, ja huono juonti lisää hypotermiaa. Emän nuoltua vasikan sen voi siirtää lämpölampun alle tai laittaa ylle vasikkaliivin.

Vasikka tarvitsee hyvälaatuista ternimaitoa mahansa täyteen mahdollisimman pian syntymänsä jälkeen. ■

Artikkeli perustuu eläinlääkäri Noora Forsblomin Euroopan sosiaalirahaston rahoittamassa ETKO-hankkeessa pitämään luentoon.

Apua, kohtu ulkona!

KUN VASIKAN lisäksi lehmästä tulee ulos myös kohtu, tarvitaan eläinlääkäriä heti. Ennuste on sitä parempi, mitä pikemmin kohtu saadaan takaisin sisälle. Itse kohtua ei kannata ryhtyä työntämään sisään, sillä avuksi tarvitaan eläinlääkärin lääkkeitä.

Potilas on otettava erilleen muista eläimistä ja seisovan eläimen kohtua on kannateltava koko ajan esimerkiksi lakanalla. Omalla painollaan roikkuva kohtu venyttää suuria verisuonia, jotka repeävät herkästi, ja lehmä vuotaa kuiviin.

Tavoitteena on pitää kohtu mahdollisimman puhtaan ja pienenä, jotta se saadaan hyvin takaisin. Kohdun voi esimerkiksi laittaa suureen kylmällä vedellä täytettyyn jätösäkkiin tai peittää lumella, jotta se ei turpoa. Ulkona aurin-gossa suojaamaton kohtu voi palaa.

Kohtutalkoisiin tarvitaan pari avustajaa, paljon puhdasta vettä ja pitkäkaulainen pullo, jolla eläinlääkäri saa oiottua kohdun paikalleen lehmän sisällä.

Kohdun ulostuloriskiä kasvattavat halvaus, voimakas vetoapu ja iso vasikka sekä emättimen esiinluiskahdus. Kohtu voi tulla ulos paitsi heti poikiessa, myös vielä viikon sisällä poikimisesta.

Voimakkaita jälkipolottoja voi hillitä kipulääke, kylmä vesi alaselälle ja takapäen nostaminen ylös. Jos kohtu jo näyttää tulevan ulos, se myös tulee. Jos kohtu saadaan onnistuneesti sisälle, 40 prosenttia lehmistä tiinehtyy uudelleen eikä tila yleensä uusiudu seuraavassa poikimisessa.